

Александренко Олена Віталіївна,
науковий співробітник лабораторії
з проблем криміналістичного забезпечення
та судової експертології ННІ № 2
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент;
Женунтій Володимир Іванович,
провідний науковий співробітник відділу
організації наукової діяльності та захисту
прав інтелектуальної власності Національної
академії внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук, старший науковий
співробітник

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРОВЕДЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ КОРОНАВІРУСНОЇ ХВОРОБИ

Пандемія коронавірусної інфекції (COVID-19), яка наразі шириться світом, ускладнила й без того непросту діяльність правоохоронних органів, насамперед, органів досудового розслідування. Окрім появи нових адаптованих видів злочинності, безпосередньо пов'язаних з пандемією, ця хвороба визначила проблеми у діяльності по розслідуванню злочинів та здійсненню правосуддя. Злочинність «на карантин» не пішла, натомість виникли певні сприятливі умови для поповнення її рядів новими «джентльменами удачі».

Сьогодні не висувуються навіть обережні прогнози стосовно того, коли ця пандемія закінчиться або розповсюдження коронавірусної інфекції можна буде достатньо ефективно контролювати. Напевно, до створення дієвої вакцини та позитивних результатів її застосування говорити про це зарано. Проте, життя триває й у таких складних умовах і відкласти його до найкращих часів неможливо.

Урядом України і місцевою владою було впроваджено заходи щодо переводу працівників на «дистанційну» або «віддалену» роботу, обмеження у роботі транспорту, розважальних і закладів харчування тощо. Певним чином такі заходи було запроваджено у правоохоронній сфері. На час карантину робота судів не припинялася, але було введено особливий режим їх роботи, що мало зменшити ризик розповсюдження коронавірусної хвороби.

Проте, для правоохоронної системи, насамперед, для органів досудового розслідування, вказані заходи не можуть бути цілком прийнятними за зрозумілих причин. Можна відкласти на певний час

розгляд кримінальних, цивільних справ та інших категорій справ – призупинити прийняття судами рішень. Проте, ця стадія у кримінальному судочинстві є завершуючою, де оцінюється проведена слідчими робота по встановленню усіх обставин події. А сам процес розслідування зупинити чи відкласти до кращих часів неможливо.

Слідчого та оперативного працівника на «дистанційну» роботу перевести неможливо. Ця робота потребує безпосереднього контакту та роботи з людьми. Можливість проведення окремих слідчих (розшукових) дій у режимі відеоконференції в цілому проблему не вирішує. Кримінальний процесуальний кодекс України не передбачає інших підстав для продовження строків слідства та утримання під вартою.

Видається, що дана проблема належним чином ще не оцінена, уповноважені особи та фахівці ще не зважили на її можливі негативні наслідки. Хоча тут можуть критися багато негараздів, що невдовзі становитимуть проблему, яку достатньо складно буде розв'язати, якщо надто запізно за неї взятися.

Зупинимося на розгляді окремих питань, які наразі постали перед органами досудового розслідування в умовах обмежувальних заходів, викликаних необхідністю запобігання поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19) (далі – коронавірус).

Вплив карантинних та інших заходів, введених задля запобігання поширенню коронавірусу, може створити певні труднощі для проведення досудового розслідування кримінального провадження. Найбільш наочно це можна відчутися й побачити у наступному:

У діях учасників розслідування, пов'язаних з використанням ситуації, що склалася, на свою користь з метою уникнення участі у розслідуванні (судовому розгляді) або затягування їх проведення;

У діях безпосередніх суб'єктів розслідування, що пов'язані з проведенням слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій під час вказаних карантинних заходів.

У першій групі такі дії можуть проявлятися: у посиланні особи (осіб) на неможливість своєчасно чи взагалі дістатись у призначений слідчим час для участі у проведенні слідчих (розшукових) дій чи процесуальних заходів, за існуючої можливості це здійснити. Для перевірки цього слідчому слід здійснити певні процесуальні та інші дії, пов'язані з перевіркою таких посилань. В разі підтвердження реальної можливості особи прибути до слідчого та наявності в її діях ознак складу злочину (наприклад, ст.ст. 384, 396 та інших Кримінального кодексу України), слідчий має прийняти відповідне процесуальне рішення по кримінальному провадженню.

У другій групі труднощі у проведенні у слідчих (розшукових) дій вбачаються у наступному.

1) Можливість підозрюваних і потерпілих відмовитися від участі у слідчих (розшукових) діях, посылаючись як на необхідність

убезпечити себе від зараження вірусом, так і на своє конституційне право відмовитися від дачі показань. Не слід, напевно, говорити, наскільки вказані дії можуть затягти розслідування.

2) Наразі через запобіжні розповсюдженню коронавірусної інфекції заходи суттєво ускладнюються ідентифікація осіб за ознаками зовнішності – через маски на обличчі, наявність захисних окулярів, захисного костюму. Особливої роботи й поведіння потребує збирання дактилоскопічної та біологічної інформації (слідів), застосування службово-розшукового собаки – через можливу обробку рук дезінфекційними засобами та/чи носіння рукавичок.

3) Робота слідчо-оперативної групи (СОГ) при огляді місця події може бути ускладнена через певні незручності, викликані необхідністю носіння захисного костюму, рукавичок, маски чи/та захисного екрану на обличчі.

4) На якість і повноту огляду місця події та збирання доказової інформації може вплинути знаходження слідчого, судового експерта у захисному костюмі. Він обмежує рухи людини, особливо, за відсутності звички та навичок його носіння і роботи у ньому. Окрім цього, слід також пам'ятати про необхідність його своєчасної заміни та дотримання певних правил при роботі з окремими слідами на місці події.

5) Проблему також становить запрошення понятих для участі у слідчих діях та забезпечення їх безпеки на протязі усього часу проведення дій. Особливо пов'язаних з перебуванням в оточенні певної кількості інших учасників (пред'явлення для впізнання, слідчий експеримент, одночасний допит двох та більше осіб, обшук та ін.).

6) Проблемою слід визнати необхідність забезпечення безпеки усіх учасників окремих слідчих (розшукових) дій поряд з їх правильним проведенням, щоб унеможливити можливі подальші звинувачення у неприпустимості отриманих результатів.

7) Окрему проблему, яку слід вирішувати комплексно, силами декількох відомств, а не лише можливостями слідчих підрозділів, становить проведення розслідування, коли підозрювані перебувають під вартою.

Тут можна говорити про цілу низку проблем, пов'язаних з утриманням вказаних осіб в слідчих ізоляторах та ізоляторах тимчасового тримання, забезпеченням їх доставки до суду та органів досудового розслідування, проведення слідчих та інших процесуальних дій, забезпечення їх особистої безпеки від зараження коронавірусом, здійснення необхідних заходів з метою попередження розповсюдження коронавірусу для оточуючих та ін.

Звичайно, ми розглянули не всі, а лише деякі проблемні питання, пов'язані з проведенням досудового розслідування в умовах обмежувальних заходів, викликаних необхідністю запобігання поширенню коронавірусу. Існують й інші, розглянути які нам не дозволяє обсяг публікації. Проте, вказані питання потребують свого

якнайскорішого розгляду та вирішення, оскільки можуть потягти за собою інші негативні наслідки, що неминуче позначатимуться на перебігу і результатах розслідування, а надалі – судового розгляду.

Видається, що вказану проблему слід вирішувати якнайшвидше, комплексними зусиллями, для чого узагальнити практику розслідування, судові рішення по кримінальних провадженнях, слідство по яких було проведено у вказаний період.

Своє слово мають сказати й науковці, дослідивши наведені та інші проблеми, пов'язані з організацією і тактикою досудового розслідування в умовах пандемії коронавірусу, та запропонувавши шляхи їх вирішення.

Амеліна Анна Сергіївна,

професор кафедри фінансових розслідувань
Університету державної фіскальної служби
України, кандидат юридичних наук, доцент

ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАТЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Одним із основних завдань кримінального судочинства є повне і швидке розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, для вирішення якого слідчий повинен вжити всіх передбачених законом заходів до встановлення злочинної події, осіб, винних у вчиненні правопорушення. Але, досудове розслідування у будь-якому кримінальному провадженні вимагає від слідчого глибоких знань і в інших галузях науки, техніки, мистецтва та ремесла. Зважаючи на це, особливе значення в організаційному і тактичному забезпеченні досудового розслідування має використання працівниками слідчих підрозділів «спеціальних знань»[1].

Проблемні питання використання спеціальних знань у різні часові періоди досліджували вітчизняні та зарубіжні вчені: В. П. Бахін, Р. С. Белкін, В. Г. Гончаренко, А. В. Іщенко, П. П. Іщенко, Н. І. Клименко, О. А. Кравченко, А. А. Ейсман, В. В. Лисенко, В. К. Лисиченко, І. Х. Макаров, Г. А. Матусовський, Б. В. Романюк, М. В. Салтєвський, М. Я. Сегай, М. А. Селіванов, В. М. Тертишник, І. Я. Фрідман, П. В. Цимбал, Ю. Т. Шуматов та інші.

В. Г. Гончаренко, В. К. Лисиченко, Н. І. Клименко зазначають, що «найбільш розповсюдженою є думка, за якою під спеціальними знаннями слід розуміти знання, які лежать в основі тих чи інших спеціальностей та спеціалізацій». Деякі автори розрізняють криміналістичні й кримінально-процесуальні спеціальні знання [2, с. 8].

Стверджується, що криміналістичні знання являють собою систему взаємопов'язаних юридичних і природничо-технічних наукових знань. Саме сукупність природничо-технічних наукових знань треба називати спеціальними техніко-криміналістичними знаннями в процесуально-правовому змісті. До спеціальних відносять